

לילכה (לילה) בן תגחום

פרידה מאמא

אמא,

אפשר לספר בך ארוכות, אך מילותי מעטות היום...

היית אשה יפה, יפה מאד, גבוהה, שחורה, עיניים עמוקות, עור שחום, עם הרבה נקודות חן, תרתי משמע. אשה נאצלה, גאה, חיונית ומאד מאד חזקה. בת גוע הריכטרים הבטוחים בעצמם, לפחות כלפי חוץ, אחת מתוך ארבעה שאני הכרתי יותר מקרוב, שניים ועוד שתיים, אחים ואחיות.

כולם יפים ואצילים כמו סבא בצלאל, כפי שהכרתיו בנערוטי בירושלים, וכאשר בא אתך לבקרני במשמר העמק כאשר ילדתי את בתי הראשונה, ולו נינה. מרשים...

אני נפרדתי ממך שלש פעמים, אבל לתמיד... זה כואב... כיוון שגם נפרדתי מבית, בית חם, דואג, תמיד ובכל מצב, ומעניק כל מה שרק אפשר בתנאים של בית קיבוצי. אף פעם לא היה לך יותר מאשר לי, להפך, תמיד קצת פחות.

היינו אנו ברוך ואני, שהבאנו לכם, לך ולתנחום, את תנור הפיירסייד הראשון שלכם - לחמום הדירה בחורף.

היינו באים לביקור "ברמה" אצלך ואצל תנחום, אהבנו מאד את הביקורים האלה, כיוון שהיתה אוירה חמה, וגם מלאת הומור - קצת אידישאית - עם משה נדיר הסופר. עם תנחום שוחח ברוך בעיקר שיחות אידיאולוגיות, עם זכרונות מתקופת "ביתניה" והכבישים - ותמיד היה לשיחות אלה ניחוח יהודי חמים, מרתק, מסקרן וטוב, בלי טרוניות או אכזבות.

כאשר רצה ברוך להחליף דעות בענייני תנועה או מפלגה, היה נכנס לחדרו של אפריים, או עם קלמן בענייני כספים ומשק.

לא אהבת לבשל, לאפות, אבל בשבילנו תמיד היה ביד רחבה.

היית אשה אסטטית מאד, אמא, בעלת חוש מעולה ליופי חיצוני, לשיק, ללבוש, לנעלים, אהבת מאד נעלים יפות. ידעת להתאים צבעים, לתלות תמונה על קיר במקום הנכון, בעזרת תנחום כמובן.

עלית ארצה מאד צעירה בת 16 לערך, מגליציה, עם גל העליה השלישית, "אלף לבבות" נוהים אחר חדש, יפה ונכון לעם היהודי, לנוער המתנער, השתייכת לדור המרתק הזה, שמנויעו כה עלומים ומסתוריים.

עברתי אתך פרקי חיים מעניינים, מרשימים, קשים... בית אלפא, חיפה, ירושלים, בן-שמן ושוב בית אלפא, ואז רמת יוחנן, לא אוכל במסגרת זו לספר הכל.... קצר המצע מהשתרע....

לא שוחחנו רבות על העבר, לא רצית לענות נפשי, שלא אפגע חלילה. אבל אני זוכרת לא מעט, היית אשה רגישה ומופנמת מאד...

זכורתני שכאשר הייתי כבר במשמר העמק, בוגרת, באת פעם לבקרני - שאלת לדעתי על תנחום - האם אני מסכימה לקשר.

אמא, תמיד אזכור אותך יפה, נבונה, טובה אלי ואל ברוך ז"ל.

אולי אני חוטאת לאמת, שהרי לא הייתי לצידך כמו דניאל, אבל גם במיתוס יש חן ורוח. ואת היית בשבילי קצת מיתוס, קצת מציאות.

יהיה זכרך ברוך.

שלך באהבה רחל

משמר העמק

אמא

בדור של אנשים מברזל היתה היא אשת-פלדה. כלפי הציבור פלדה קרה ומסויגת; כלפי משפחתה הקרובה פלדה חמה ולוהטת. אשה גאה.

השנים שחקו את הברזל ולא יכלו לפלדה.

שניים הנחו את אמא ביושר ובשלמות פנימית וחיצונית נדירה, ללא פשרות, ללא סטייה, ללא מעידה, משפחה ועבודה והם שמילאו את כל עולמה.

חיים ספרטנים צנועים. אינה דורשת מהציבור והחברה מאומה לעצמה או לביתה. יוצאת למלחמות בחדות רק למען ילדיה ונכדיה.

אינה משתפת את הציבור ברגשותיה, לא בעצב לא בכאב נפשי, או פיזי ולא בשמחה. בני משפחתה שותפו בהם כמעט ללא מלים. רק החיים איתה לימדו את הקרובים לה לחוש את תחושותיה.

לא דרשה מהחברה הכרה בפועלה, לא כיבודים, לא שררה, וכן מעולם לא כפתה את עצמה או את דעותיה על איש.

יצרה אוטוריטה לגבי מבוגרים כצעירים רק מכוחה הפנימי האדיר, שהוקרן החוצה. בזה לדברנים, לצבועים, להולכי הרכיל וכיבדה, רק את אנשי המעשה שדיבוריהם ומעשיהם חד הם. אך מעולם לא חשפה ולא ריכלה על חולשות הזולת ברבים.

היה לה הומור דק ומושחז מתומצת במילים בחדות, שהתבטא בכינוי לאדם, או לתופעה ולכל היותר בסיפור קצר.

דרשה והשיגה מעצמה שלמות בכל מעשה ידיה. רחקה מהכלי עולם הזה ולא נתנה לזמן לחמוק מידיה. ובשעותיה הפנויות הרבתה לקרוא ספרות יפה בעברית ובגרמנית. רק אבא שהיה תאב חיים וחברה, הצליח למשוך אותה מעט ממה ש"צריך" ו"חייב" להעשות, להנאות ולבילויים.

טעם מעודן היה לה שמצא לו ביטוי צנוע בלבושה ובגווני ביתה.

אנחנו, בנים, ונכדים חונכנו ללא הטפות מוסר, ללא כפיה, ללא התוית דרך יזומה, רק לנוכח דוגמא אישית מופלאה. וכך את בתוכנו מוטבעת.

יהיה זכרך ברוך

עמרם

אהבה שלא חסה על עצמה

לולקה עטפה את ילדיה, נכדיה וניניה באהבה ודאגה שאין להן גבול ומידה. זו היתה אהבה מעניקה ונותנת שלא חסה על עצמה, זו אהבה שניזונה מטעם הנתינה. ילדיה כולם כולם אהבוה וכבדוה, חדרה היה מקור משיכה, השכילה ליצור קשר אמיתי עם כל אחד ואחד, בפניה הלבבות נפתחים, לה מספרים ועימה מתעצבים. לא אחת שמעתי מפיה ידיעות על ילדי, דברים שאמרו לה טרם שוחחו עמי.

לא היתה שתלטנית, לא כפתה דעתה, הקשיבה, הרגישה, השתתפה, שמחה למשמח וכאבה את הכואב, והשפיעה מכח אישיותה.

"הילדים שלי", כפי שכנתה אותם, היו לה מקור שמחה תמידי.

אמרה בזמנו אשה חכמה, שלולקה השכילה לבחור לה כלות, שלא תפרענה לה לגדל את ילדיה. כשהחליט עמרם לבנות את חייו במקום אחר אמרה, "חצי מלבבי נלקח".

לולקה אהבה סדר ונקיון, דירתה הצנועה קרנה והבהיקה. בכל עת היו פרח ועציץ שהוסיפו חן ונוי. המשיכה את אהבתו של תנחום, לטפח את הגינה סביב הבית.

לא נתנה שיעורו לה, אמרה שכל עוד יעמוד לה הכוח אותה לא ישרתו. וכך היה. אם נסית ובאת לעזור, היתה ראשית לכל מאכילה ומשקה אותך מעשה ידיה, ולגבי העזרה, או שנתקיימה או לא, את רצונה של לולקה לא ניתן להפר. בה התקיים הפסוק "היה נאה דורש ונאה מקיים", דרשה מעצמה חריצות, אחריות, יושר וצניעות, ואת אלה רצתה לראות גם באחרים, בתחרות זו קשה היה לעמוד עימה. היו שחשבוה אדם קשה, והיו שנרתעו מקרבתה. אלה שהכירוה מקרוב, ולא רק בני משפחתה, חשו בחום שהיא מקרינה והעריכוה על תכונותיה התרומיות.

לולקה היתה בעלת טעם משובח, לבושה נאה וצנוע, כשאמרה על משהו שיפה ידעתי, שאכן יפה הוא, לא פעם כשקניתי דבר מה, מצאתי עצמי חושבת האם זה יהלום את טעמה.

בתקופה האחרונה, כשכוחותיה לא עמדו בפני הזמן המכלה, החזק גם מן הברזל, הייתי

משתעשעת במחשבות של "לו", לו היו שוב במחיצתה ילדיה הקטנים, היתה חוזרת, מחדשת כוחותיה וגוברת על חוקי הקיום.

להתגבר - זוהי לולקה.

גם בתקופה האחרונה שמרה על צורת הדבור המיוחדת לה, צרופי מלים מיוחדים שלה, לא פרוזת, לא סופרלטיביים.

לולקה לא היתה אוהבת את המעמד הזה. שהיא במרכז.

הדיאלוג שקיימה עם בני ביתה הועתק בתקופה האחרונה אל מטפלותיה, שאהבוה אהבת אמת והעניקו לה חסד אחרון של חום ומסירות. היא הרגישה והחזירה להן מבטים חמים וחיובים מפויסים.

יהי זכרה ברוך

דליה

סבתא, קיבוץ, ילדות

שלוש מילים צרורות ביחד ללא הפרדה.
קווים לדמותך ובעיקר זכרונות, רגעים, קולות.
זכרון ראשון שלי ריצה מבית הילדים לחדרך – לבטחון, לרוגע, לחום.
ארוחות שצריך לסיים עד הסוף כי תמיד יהיו ילדים רעבים באיזה מקום.
שתי צמות נקלעות בחזקה.
יד אוחות גאה את הסבתא אני הנכדה.
שיחות אל תוך הלילה.
ובין המדרכות.
סיפורים עם ריח עתיק וטוב כמו ריח הארוונות.
מדי חורף – נאספים הנכדים ליד האגוז ובראש השנה, לקבל לבנים ושקיות ממתקים.
בקיץ – כובע קש גדול על ראשה, סבתא זקופה, רזה, עיקשת וגאה, כמו חצב שכל כך אהבה,
אהבה את הקיבוץ, הנכדים ואהבה פעוטות,
אהבה לשמוע, לנגוע, לראות
את הגינה לטפח ולהשקות.
זכרון אחרון מחדרי חולים – את רצה אחרי לנשיקה אחרונה ליד הדלת, אצלי הדמעות
בגרון והיא שפופה וחלשה, אך עדיין האחיזה ביד חזקה כשהייתה.
היית בשבילי מעבר לסבתא וקשה לי למצוא הגדרה, כמו שקשה עכשיו לבטא מילה אחרונה של
פרידה.

סיון